

SƏMƏD VURĞUNUN POEZİYASINDA MÜHARİBƏ MÖVZUSU

30-40-ci illər Azərbaycan poeziyasında Xalqın həyatına, mübarizəsinə bağlılıq, mürəkkəb və gərəkli mövzuları zamanın tələblərinə cavab verən keyfiyyətlə işləmək həmin dövrə bütün qələm sahiblərinin aparıcı mövzularından idi. Bu baxımdan S.Vurğun poeziyasının xalqın inamını dolğun, qüvvətli ifadə etməsi böyük sevgile qarşılındı.

Bilsin ana torpaq, eşitsin vətən,

Müssələh əsgərəm mən də bu gündən!

Bu gün bir süngündür əlimdə qələm
- deməkə o, tekçə özünü deyil, qələm
və məslək dostlarının fikirlərini ifadə etmiş oldu. S.Vurğun əsərlərində özünün poetik düşüncələrini ümumiləşdirmiş, dövrün ictimai-siyasi fikir və duyguları səviyyəsinə yüksəltməyi bacarmışdır. Azərbaycan poeziyası müharibə illərində yorulmadan qələm mübarizəsi aparmış, həmisi öz mövqeyində ayiq-sayıq dəyərmiş, şairin tebirincə desək, biganəlik, laqeydlik əhval-ruhiyyəsi müharibə dövrünün ədəbiyyatına tamamilə yad olmuşdur. Bu dövrə yaradıcı insanların əsərlərində özünəməxsus məziyyətlər aydın nəzərə çarpırdı. S.Vurğun Böyük Vətən Müharibəsi zamanı bütün dünyani narahat edən hadisələri özünəməxsus dəstxətlə canlandırmaya nail olmuş, hadisələrin epik vüsətinə cəhd edərək təsirli lövhələr yaratmış, dövrün dramatik tarixinin real təsvirini vermişdir.

Şair sovet adamının faşizmə nifretini bildirən, müharibənin qələbə ilə bitəcəyinə inamını ifadə edən "Rəhbərin çağırışı", "Şəfqət bacısı", "Qəhremanın hünəri" kimi şeirlərini yazmışdır. "Şəfqət bacısı" şeirində o, ana və bacılarımızı səngərlərə, ığid əsgərlərə kömək etməyə, vətəni qorumağa çağırırdı.

S.Vurğun şeirlərinin bir çoxunda öncəbhədə vuruşan döyüşülərin obrazını, qələbə əzmini tərənnüm etmişdir. O, poetik həssaslıq və siyasi sayıqlıq nümunəsi göstərərək 30-cu illərin sonlarında faşizm taununun çox sürətlə yayıldığını həyəcanla bildirir, onun qarşısını almağa çağırırdı.

Vətən və vətənpərvərlik mövzusu müharibə illərində bütün yaradıcı ziyalılarımız kimi şairlərin də, gözleri öndə indiyədək görünməmiş yeni bir sevgilə tərənnüm edilmişdir.

Bu baxımdan, "Azərbaycan" şeiri Vətənin canlı, dolğun, lirik obrazını yaratmaq baxımdan S.Vurğun poeziyası üçün daha səciyyəvi idi.

*El bilsər ki, sən mənim sən,
Yurdum, yuvam, məskənimsən,
Anam, doğma Vətənimsən!
Ayırlarımı könül candan ?*

Azərbaycan, Azərbaycan!

Müharibə illərində Vətən şairin poetik düşüncələrinin başlıca predmeti, vətənpərvərlik duygusu isə döyüşü surətlərinin əsas keyfiyyətlərindən idi. Bu baxımdan "Vətən" şeiri S.Vurğunun müharibə dövrü poeziyasının ən qiymətli nümunələrindəndir:

*Gəl çıraq cəbhəyə, əmr edir Vətən,
Sən də, bu meydanda kükriyib çağla!
Düşmənin güləsi dəysə sinəmdən,
Mehriban əlinlə yaramı bağla!
Heyat verəcəkdir bizə dərmanın,
Əlinlə yazılsın hökmü zamanın...*

Şair hadisənin lirik dərkini yüksək sənətkarlıqla verməyə nail olmuşdur. Onun nəzərində her bir qurulu ev, her bir şəhər insan əli ilə kamala yetmiş bir əsərdir. Minlərlə belə əsərin yanib külə dönməsi onun varlığını sarsıdır. Müharibənin getirdiyi bələlərin bütün ağırlığını S.Vurğun şeirlərində ürək yanığı ilə ifadə etmişdir.

Keyirin qələbəsinə derin inamdan ruhlanan şair odlar içerisinde məhv olanlara müraciətə onların intiqamının yerdə qalmağacını söyləyir.

Azərbaycan poeziyası müharibənin sonrakı mərhələsinin – dirçəlisin, quruculuğun siyasi, ictimai və ədəbi həyata gətirdiyi yeniliklərə biganə qala bilməzdi. Müharibə dövrünün ilk mərhələsində vətənin müdafiəsinə çağırış ruhlu əsərlər yer alsa da, ikinci mərhələdə poeziyanın aparıcı qolunu lirika təşkil edirdi.

Müharibə dövrü yaradıcılığında S.Vurğun xalq qəhrəmanlarının obrazlarına tez-tez müraciət edirdi. Bu, şairin romantik poeziyasının ümde prinsiplərindən biri idi. Güclü vətənpərvərlik meyli Səməd Vurğunun şeirlərindəki ideya istiqamətində aydın duyulan bir keyfiyyət idi, həmçinin obrazların xarakterində, poetikada, vəzniñ mühüm növlərində səciyyəvi bir əlamət olaraq meydana çıxırı. Bu isə öz növbəsində onun əsərlərinin daha tez dərk edilməsində başlıca amil olmuşdur.

Müharibə dövrü Azərbaycan poeziyasında özünü göstərən yaradıcılıq təməyüllərindən biri fəlsəfi aspektində yazılmış şeirlərdir. Səməd Vurğun ədəbiyyatımıza öz əsərləri ilə yeni incilər getirərək deyirdi: - "Mən bütün əsərlərin, hər şeydən əvvəl, mənə gözəlliyi qarşısında pərəstiş etmişəm. Çünkü heç bir gözəlliyin ömrü mənə gözəlliyinin ömrü qədər uzun ola bilmez". Daha sonra Səməd Vurğun haqlı olaraq qeyd etmişdir ki, "Əsrimiz — böyük mənalar əsrider. Belə bir əsrin ədəbiyyatı da mənalar ədəbiyyatı olmalıdır".

Maraqlıdır ki, müxtəlif illərdə Azərbaycan təqnidində və ədəbiyyatşunaslığında

şairin əsərləri bəzən təriflənib bər-bəzəkli ifadələrlə göye qaldırılmış, bəzən, demək olar ki, eyni dərəcədə təqnid olunub alt-üst edilmişdir. Şairin ümumi bədii yaradıcılığında mövqeyini müəyyənləşdirən, nehayət, bu şeirləri rəğbətlə qarşılayan, lakin onların məqsəd və vəzifələrini yanlış şərh edən təqnidçilər də az olma-mışdır.

Səməd Vurğun yaradıcılığının özüne-məxsus cəhətlərində birini eks etdirən fəlsəfi şeirləri onun fəaliyyətinin böhranlı vəziyyəti kimi qeyd edilmişdir. Böyük Vətən Müharibəsinin ilk günlərində sənət dostları kimi heç bir ciddi yaradıcılıq böhranı keçirmədən, əlində süngü sandığı qələmi ilə vuruşmuş, çağırış ruhlu şeirlərdən başlamış poemaya, mənzum dramadək, poetik yaradıcılığın demək olar ki, bütün formalarında əsərlər yazmışdır.

1942-ci ildən etibarən Azərbaycan poeziyasında müharibənin konkret fakt və hadisələrinə həsr edilən xırda şeirlər, çağırış ruhlu əsərlər tədricən azalmağa, sözün geniş mənasında lirika, ədəbi prosesdə özünün layiq olduğu yerini tutmağa başlamışdır. Bu zaman idrakın və güclü bədii ümumiləşdirmənin məhsulu olan fəlsəfi şeirin də bir sıra maraqlı nümunələri yaranmışdır. Həmin şeirlərdə yalnız müharibə səhnələrinin konkret hadisə və lövhələrindən, döyüşlərin tek-tek iştirakçılarından, onların xarakterindəki bu və ya digər səciyyəvi əlamətlərdən deyil, bütünlükdə Böyük Vətən Müharibəsindən, bəşər tarixində onun törətdiyi hesabagelməz dəhşətlərindən, insan şüurunun, insan iradəsinin mütəşəkkil bir qüvvə kimi bu faciə ilə üz-üzə durub ona qalib gəldiyindən bəhs olunurdu.

Müharibə dövrü poeziyasında poem bir janr kimi zəifləmişdir. Meydانا gələn poemalarda şairlər tarixin uzaq hadisələrinə nəzər salır, insanın böyük arzularını, zəka və qüdrətini, yaradıcı əməyini tərənnüm etməklə oxucularda faşizmin dağıdıcı xisletinə nifret hissini daha da dərinləşdirməyə çalışırdılar.

1941-1945-ci illər Azərbaycan poeziyasının müəyyən qüsurlu və zəif cəhətləri də olmuşdur. Müharibənin ilk aylarında dərc edilən bir sıra şeirlərdə sözçülüyə qapılmaq, təsvir olunan hadisə və predmetin mahiyyətinə lazımlıca nüfuz etməmək halları da olmuşdur...

Iftixarla deyə bilərik ki, müharibə dövrü ədəbiyyatında ən öndə gedən yazarlarımızdan olan Səməd Vurğun poeziyası 110 ildən artıq vaxt keçməsinə baxma-yaraq öz aktuallığını və müasirliyini bu gün də qoruyub saxlamışdır.

Ədalət RƏSULOVƏ.